

Çevresel Bir Yaklaşım Doğrultusunda Sanat ve Tasarım Çalışmaları

Art and Design Works Through an Environmental Approach

Dr. Öğr. Üyesi Bilge Kınam Dokuzlar*

Özet

19.yy'da sanayide yaşanan gelişmeler köyden kente göçü başlatmış, nüfusun artmasını sağlamıştır. Hızla artan nüfusun taleplerini karşılamak için doğal kaynaklar plansız ve bilinçsiz bir şekilde tahrip edilmiştir. 19. yüzyıl sonrasında fosil yakıt kullanımındaki artış, ormanlık arazilerin tahrip edilmesi ve sera gazı salınımı küresel ısınma ve yaşamı tehdit eden çevre felaketlerine neden olmuştur. Araştırmanın ilk bölümünde, insan eylemleri sonucu oluşan küresel çevre sorunlarının ekosistem ve canlılar üzerindeki olumsuz etkileri üzerine yapılan literatür araştırması sonucu ortaya koyulmaya çalışılmıştır. İkinci bölümde doğanın ve ekosistemin gözle görünür düzeyde bozulmasına duyulan kaygılar sonucu çevresel bir farkındalık oluşturuca Çağdaş Sanat; Land Art uygulamalarından bir seçkiye yer verilmiştir. Araştırmanın esas belkemiğini oluşturan, daimi olma yeteneği anlamına gelen 'Sürdürülebilirlik' grafik tasarım bağlamında irdelenmiştir. Sürdürülebilir bir tasarım yaklaşımı için doğal kaynakların bilinçli olarak kullanılması, fosil bazlı ürünlerin tüketimin en aza indirilmesi ve fosil yakıt tüketiminin durdurulması önerilmektedir. Bunların yanında, geri dönüşümün ve yenilebilir enerji kaynaklarının kullanılmasının yaygınlaştırılması gerekmektedir. Dünyanın ekolojik dengesini yeniden kazanabilmesi için karbon salınımının aza indirilmesi, tüketim alışkanlıklarının düzenlenmesi için toplumun bilgilendirilerek çevresel konularda bilinç düzeyinin artırılması gerekmektedir. Bu bağlamda, grafik tasarımın bir konu hakkında ikna edileme ve toplumu yönlendirmedeki gücünü çevre konusunda farkındalık yaratabilecek sürdürülebilir tasarım çalışmalarına yönlendirmesi önerilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Sürdürülebilir Tasarım, Eko-Tasarım, Yeşil Tasarım, Land Art, İyilik için Tasarım, Grafik Tasarım

Abstract

The advancements that occurred in industry in the 19th century started the rural-urban immigration and caused the population to increase. Natural resources were unconsciously destroyed to meet the demands of rapidly increasing population. The increase in the usage of fossil fuel, destroying the forestlands, and greenhouse gas emission caused global warming and life threatening environmental disasters. In the first part of the study the results of the literature review that was conducted on the negative effects of the global issues that occurred due to human actions on the ecosystem and all living things was endeavored to be presented. In the second part, a selection of Land Art; Contemporary Art works which create an environmental awareness as a result of concerns about the visible disruption of the nature and the ecosystem are given. 'Sustainability' which means the ability to be permanent and which constitutes the heart of the study is examined within the concept of visual design. For a sustainable design approach, the natural resources to be used consciously, consumption of the fossil-based products to be minimized, and fossil fuel consumption to be stopped are recommended. In addition to these, recycling and usage of renewable energy resources to be made widespread is required. For the earth to get back its ecological balance, the carbon emission must be minimized, and the society must be informed in order to adjust the consumption habits, and the consciousness level of the society must be increased regarding the environmental issues. In this context, it is recommended that the power of graphic design in persuading and leading the society about a subject matter to be directed in sustainable visual design works that can create awareness about the environment.

Key Words: Sustainable Design, Eco-Design, Green Design, Land Art, Design for Good, Graphic Design

1. Giriş

Doğa, ilkel çağlardan kadim uygarlıklara ve günümüze kadar her dönemde sanatın konusu olmuştur. Mağara duvarlarından, Çin parşömenlerine, Roma mozaiklerinden Pers minyatürlerine, Rönesans'ta Romantik dönem manzara resimlerinden Empresyonizme kadar uzanan bir süreçte doğa, sanatçının araştırmaları içinde yer almıştır. Nietzsche 1880'lerde dünyanın "kendi kendini doğuran bir sanat yapısı" olduğunu ileri sürmüştür. Nietzsche'ye göre dünya; "Durmaksızın ölen, ama yeniden doğan, estetik bir varlık, sanat yapısıdır. Nietzsche'nin bu görüşünden tam 80 yıl sonra dünya'nın bazı coğrafyaları sanat için biçimlenmeye başlamıştır. Yerkürenin sanatçılar tarafından şekillendirilmesi, sosyo-politik ve kültürel faktörlerin etkisiyle sanatın kendisine yer bulma arayışından ortaya çıkmıştır. Yılmaz (2013, s.309) yeryüzü sanatının ortaya çıkışında denizlere atılan fabrika atıkları, araziler üzerinde yükselen çöp dağları ve yapay ürünlerin etkisi bulunduğunu ileri sürmüştür.

Doğa'nın temel unsurları toprak, hava ve suyun yapısının bozulmasına neden olan ve canlıların aktivitelerini etkileyen ekosistemin tahribatı 18. yüzyıldan itibaren yaşanan bilimsel gelişmeler ile birlikte başladığı söylenebilir. Teknolojide yaşanan gelişmeler ve sanayileşme, köyden kente göçü başlatmış, nüfusun artmasını sağlamıştır. Kentlere yığılma bir süre sonra çarpık kentleşmeyi meydana getirmiştir. Hızla artan nüfusun taleplerini karşılamak için doğal kaynaklar plansız ve yanlış şekillerde tahrip edilmiştir. 19. yüzyıl sonrasında fosil yakıt kullanımındaki fazla artış, 20. yüzyıl sonlarında ise küresel boyutlarda çevre sorunlarına yol açmıştır.

2. Yaşamı Tehdit Eden Tüketim Alışkanlıkları

Sanayileşme için hammadde ihtiyacı, yüksek miktarda karbona sahip ozon, metan, karbondioksit gibi sera gazlarının yayılmasına neden olmuştur. Sera gazları ve fosil yakıtlarının aşırı şekilde kullanımı, doğal dengede olan sıcaklık artışına; küresel ısınmayı tetiklemiştir.¹ Bilim adamları, 2011 yılındaki karbondioksit salınımının 1850'den 150 kat daha fazla olduğunu, ortalama küresel su ve karasuyu sıcaklıklarının 14,8 dereceye yükseldiğini ileri sürmüştür. 1980'lerden günümüze kadar her yıl artan sıcaklık 2017'de rekor düzeye ulaşmıştır. Sıcaklık artışları, tarım ürünlerinin rekoltesini, tarım gelirlerini, ürün fiyatlarını ve hayvancılığı etkilemektedir. Küresel ısınma, sıcak kurak dönemlerin artışına bağlı olarak orman yangınlarının artışına, su kaynaklarının azalmasına, ekosistemin zarar görmesine, üretim potansiyelinin farklılaşmasına, çölleşme ve erozyonun artmasına, buzulların erimesiyle deniz seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır (Block, 2013, s.6).

İklim bilimcileri, buzulların 20 yıl öncesine oranla 5 kat daha hızlı eridiğini ileri sürmektedirler. Özellikle Kuzey Kutup Bölgesi, insan faaliyetleri nedeni ile artan karbondioksit sonucu dünyanın geri kalanından iki kat daha fazla hızlı ısınmaktadır. İklim değişikliği ve küresel ısınmanın yarattığı etkiler, kutuplardaki buz kütlelerinin parçalanmasına ve incelmesine sebep olmaktadır. İklim değişikliği nedeni ile meydana gelen deniz seviyesindeki yükselme, kıyı şeritlerinde selleri, kasırgaları meydana getirmiştir. Örnek olarak; New York'un deniz seviyesinde görülen 30 cm'lik yükselme, 75 bin kişinin Sandy kasırgasının yıkıcı etkisine maruz kalmasına yol açmıştır.²

¹ <http://www.enerjibes.com/kuresel-isinma-nedir-kuresel-isinmanin-nedenleri/> Erişim Tarihi: 02.02.2018

² <http://iklimdegisikligivebiz.com/iklimsel-gercekler/deniz-seviyesinin-yukselmesi/> Erişim Tarihi: 19.10.2017

Küresel ısınma, buzullarda yaşayan kutup ayılarının nesillerini de tehdit etmektedir. National Geographic fotoğrafçısı Paul Nicklen, küresel ısınmanın en şiddetli yaşandığı yerlerden biri olan Kanada'nın Baffin Adası'nda açlıktan ölmek üzere olan bir kutup ayısını fotoğraflamıştır. Kutup ayısının ölüm sürecini fotoğraflayan Nicklen, küresel ısınmanın ve iklim değişiminin neye sebep olduğunun görsel kanıtını oluşturmak ve farkındalık yaratmak için kutup ayısının yiyecek bulmasına müdahale etmek istemediğini ileri sürmüştür. Açlıktan ölmek üzere olan ve oldukça zayıflamış kutup ayısı, buzla kaplı olması gereken yerde çöp kutularının içinde yiyecek aramaktadır.³ Kutup ayıları yiyecek bulmakta zorlanmakta ve zayıf düşerek hayatlarını kaybetmektedirler.

Görsel 1. Nesli tükenen kutup ayıları (<https://www.ntv.com.tr/>, Erişim Tarihi: 22.01.2018).

Avlanmadığı için zayıflayan ve boğulmaya başlayan kutup ayıları, nesli tükenme tehlikesi altında olan hayvanlar arasındadır. Bunun yanı sıra, devasa buzul kütlelerinin erimesine neden olan küresel ısınma, Sibiryaya ve Alaska'da on binlerce yıldır buz altında kalan toprakların açığa çıkmasına neden olmuştur. Bu topraklarda 'kış uykusunda' bulunan ve insanlığın hiç tanımadığı virüslerin insan sağlığını ileri derecede tehdit edebileceği uyarısında bulunulmuştur.⁴ İnsan kaynaklı eylemlerin etkileri önlenmediği sürece, çevre felaketleri oluşmaya devam etmekte ve yaşamı da tehdit etmektedir.

Giderek artan ve sağlığı olumsuz etkileyen çevre sorunlarından biri de hava kirliliğidir. Sera gazları ve enerji sağlamak için kurulan termik santraller ve nükleer santrallerden çıkan atıklar denizleri, yeraltı sularını, toprağı ve havayı kirleterek ekosisteme zarar vermekte ve insanların sağlığını tehdit etmektedir. Örnek olarak; kömürle çalışan termik santraller, çevreye büyük miktarlarda partikül madde, kükürt dioksit ve azot oksitler salmaktadır. Kömür santrallerinin bacalarından yayılan diğer tehlikeli maddeler; cıva gibi ağır metaller, dioksinler ve polisiklik aromatik hidrokarbonlar (PAH'lar) gibi kalıcı organik kirleticiler (POP'lar) sağlık için büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Türk Tabipleri Birliği'nin öncülüğünde, beş sağlık örgütü Ekim 2014'te kömür santralleri hakkındaki kaygılarını dile getirerek, bu santrallerin Türkiye nüfusu üzerindeki önemli sağlık etkilerini vurgulamıştır⁵.

³ https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/kuresel-isinmanin-aci-yuzu-kutup-ayilari-oluyor,6fBOMugK9UmxpTQrVQJRWQ/VGs1H0_qVkkOXZExkn_wQQ/ Erişim Tarihi: 22.01.2018

⁴ <https://tr.sputniknews.com/cevre/201707271029447810-buzullarin-erimesi-insanligin-tanimadigi-virus-turleri/> Erişim Tarihi: 18.02.2018

⁵ http://env-health.org/IMG/pdf/150220_factsheet_air_and_health_turkey_tr_final.pdf/ Erişim Tarihi: 18.02.2018

Türkiye'de hava kalitesi, AB ve Dünya Sağlık Örgütü (WHO)'nün sağlığın korunması için belirledikleri standart sınır değerlerin oldukça üzerindedir. Ülkemiz genelinde vatandaşların soluduğu hava PM2,5 ve PM10 konsantrasyonları sağlığa zararlı olduğunu işaret etmektedir. Avrupa Çevre Ajansı (European Environment Agency - EEA) verileri, Türkiye'deki kentsel nüfusun % 97,2'sinin sağlıksız seviyelerde partikül maddeye (PM10) maruz kaldığını ileri sürmüştür. Bilimsel verilere göre; ülkemizdeki tüm canlılar için büyük bir yaşam riski olan hava kirliliğindeki oranın azaltılabilmesi için yenilenebilir enerji kaynakları olan güneş ve rüzgâr gücünden faydalanılarak enerji üretilmesi gerekmektedir.⁶

Küresel boyuttaki başlıca sorunlardan birisi de giderek azalan tatlı su kaynaklarıdır. Birleşmiş Milletler Dünya Su Değerlendirme Programı tarafından hazırlanan bir rapora göre; önümüzdeki 15 yıl içinde dünya tatlı su kaynaklarının %40'ı kaybedilme tehlikesi içinde olup, 2050 yılında 9 milyarı aşacak dünya nüfusunun yetersiz su kaynaklarıyla nasıl başa çıkacağı henüz bilinmemektedir. Şu anda insanoğlu, gezegenin verebileceği kaynakların %50'sinden fazlasını kullanmaktadır. 2030 yılında ise bu kaynakların tümüyle ihtiyaçları karşılanamayacağı uyarısı yapılmaktadır. Dünyada 750 milyon insanın güvenli suya erişim imkânı bulunmamaktadır. Gezegenin su kaynaklarının sadece %2,53'ü tatlı sudur ve bunun üçte ikisi de kullanılamayacak buzullar ve kar kütlelerinden oluşmaktadır. Yakın gelecekte 1 milyar insanın su kıtlığına maruz kalacağı öngörülmektedir. Her dokuz insandan birinin, içme suyuna ulaşamadığı ve bunun yaklaşık 750 milyon kişi olduğu ve 2,5 milyar insanın ise sağlık koşullarına uymayan, kirli su kullanmak zorunda olduğu ileri sürülmüştür. Bu da her üç kişiden birinin sağlıksız içme suyu tükettiği anlamına gelmektedir⁷ (Aktaran: Dokuzlar, 2015, s. 7).

Su kaynaklarının giderek azalmasının yanında her gün su kaynaklarına eklenen milyonlarca plastik atıkların yarattığı kirlilik yaşamı ciddi boyutlarda tehdit etmektedir. 1950'li yıllardan bu yana küresel plastik üretimi 2015'de 322 milyon tonu aşmış durumdadır. Büyük plastik nesnelerin parçalanması, mikroplastik olarak adlandırılan daha küçük parçacıkların birikmesine neden olmakta ve içme sularına karışmaktadır.⁸ 2014 yılında yapılan tahminlerine göre, deniz ve okyanuslarda en az 5.25 trilyon yüzen plastik çöp parçacıklarıyla 269.000 ton ağırlığa sahip plastik atık bulunmaktadır. Bilim adamları, her yıl denizlere yaklaşık 12 milyon ton plastik atıldığını, denizlere karışan plastiklerin sadece beşte birini denizde kazara kaybolan materyaller, endüstriyel kayıplar ya da yasa dışı çöp boşaltma faaliyetlerinin oluşturduğunu ileri sürmüşlerdir. Denizlere karışan plastiklerin geri kalan % 80'i ise karadan gelmekte olup bunun nedeni, iyi çöp toplama sistemlerinin olmaması ya da doğrudan sokağa atılmış plastiklerin rüzgâr ve yağmur yoluyla denize karışmasıdır. Araştırmalar, deniz kuşlarının % 90'ının, deniz kaplumbağalarının ise üçte birinin midesinde plastik olduğunu tespit etmiştir. Birleşmiş Milletler Çevre Programı, yüz binlerce deniz canlısının her yıl plastik kirliliği nedeniyle öldüğünü ileri sürmüştür. Bu büyük plastik parçaları, mikro plastiklere bölünerek deniz canlılarının besin zincirine karışmaktadır.⁹ Dolayısı ile sofralarımıza gelen deniz ürünlerini tüketirken mikro plastik tüketmekteyiz. "Deniz mahsulü diye plastik yiyoruz" başlıklı habere göre denize atılan milyonlarca ton plastik, onları yiyen

⁶ https://env-health.org/IMG/pdf/150220_factsheet_air_and_health_turkey_tr_final.pdf / Erişim Tarihi: 18.02.2018

⁷ <http://www.gezeganimiz.com/NewsDetail.asp?idHaber=7588&KategoriAdi=Su/Deniz/G%F6I%20Kirlilil%F0I/>
Erişim Tarihi: 02.02.2018

⁸ <https://www.nature.com/articles/srep46173/> Erişim Tarihi: 02.02.2018

⁹ <http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/blog/mavi-gezegen/denizlerimiz-plastige-bogma-171019/blog/60501/> Erişim Tarihi: 15.02.2018

kabuklu deniz canlılarını ve bu canlıları tüketen insanların sağlığını tehdit etmektedir.¹⁰ İnsanoğlu'nun tüketime yönelik eylemleri, doğaya ve tüm canlılara zarar vermektedir. Son yüzyıldır fosil atıkların plansız ve orantısız bir biçimde kullanılması ve daha sonra doğaya bırakılması, özellikle hayvanların habitatlarını ve yaşamlarını kaybetmelerine neden olmaktadır (bkz: Görsel 2).

Görsel 2: Plastiklerin ekosisteme ve canlı hayata verdiği zararlar (<https://ofpof.com/>, Erişim Tarihi: 22.01.2018)

Plastik atıkların yanında küresel ısınma sonucu eriyen buzullar, genişleyen çöller ve ısınan denizler canlı türlerini olumsuz etkilemektedir. Küresel ısınmayla birlikte meydana gelen iklim değişiklikleri, bazı kuşların ve diğer bazı hayvanların göç yollarında değişikliğe yol açmaktadır. Artan fırtınalar, martı sürülerini olumsuz etkilemekte, deniz seviyesindeki yükselme, deniz kaplumbağalarının yumurtalarını bıraktıkları kumsalları yok etmektedir. Fok balıkları ile balıkçıl kuş türleri de kumsal doğasının yok olmasından dolayı nesillerinin tükenme tehlikesi ile karşı karşıyadır. Birçok hayvan, küresel ısınmanın olumsuz etkilerinden ve devasa plastik atıklarından dolayı, her geçen gün yaşamını yitirmekte ve yaşam alanlarını kaybetmektedir. Tüm bu sorunların kökeninde artan nüfusun enerji ve hammadde ihtiyacını karşılamak için, kaynakların ihtiyaçtan fazla sömürülmesi, hammaddelerin geri kazanım yoluna gidilmeden doğaya bırakılması vardır. Günümüzde doğa kendini yenileme hızından fazla bir biçimde tüketilmiş; hava, su ve toprak kirlenmiştir.

Doğa, insanın varoluşundan bu yana, Mağara resimlerinden Roma mozaiklerine, Pers minyatürlerinden Çin parşömenlerine, Rönesans'tan Romantik resimlere, Realizm'den Empresyonizm'e kadar her çağda sanat araştırmalarının temel konuları arasında

¹⁰ <http://www.denizhaber.com.tr/deniz-mahsulu-diye-plastik-yiyoruz-haber-70923.htm/> Erişim Tarihi: 15.02.2018

olmuştur. 20. Yüzyılda da sanatçılar tarafından üzerine düşünölen, reddedilen veya yeniden değeriendirilen doğa Yeryüzü sanatı gibi peyzajı başı başına malzeme yerine koyan pek çok kavramsal akımla irdelenmiştir (Bafra ve Comombo, 2016, s.16). 1960 sonrası İnsanın çevre üzerinde olumsuz etkilerinin gözle görünür düzeye ulaşması, toplumun görsel dokusunu oluşturarak yön veren sanatçı ve tasarımcıları, çevresel sorunlar karşısında farkındalık yaratmaya yönlendirmiştir.

Antmen (2008, s.251), çevresel kirlenmeye ve geleneksel sergileme mekânı olarak galeri kavramına duyulan tepkinin, dönemin sanatçıları doğanın bakir arazilerine çıkmaya yönlendirdiğini ileri sürmüştür. Dönemin sanatçıları, endüstrileşmenin ve teknolojinin hızlı ilerleyişinin olumsuz sonuçlarını sorgulayıcı, toplum üzerinde farkındalık yaratıcı, doğayı kutsayan bir yaklaşımla devasa çalışmalar gerçekleştirmişlerdir. Saygı (2016, s.7), doğa ve ekosistemdeki giderek artan bozulmalara karşı sanatçıların, 1960'lardan itibaren duyarlı bir bakış açısı ile eleştirel, sorgulayıcı ve çözüm üretici projeler ortaya koyduklarını ileri sürmüştür. Arazi Sanatı, Yeryüzü Sanatı, Çevresel Sanat ve "Toprak Sanatı" olarak da adlandırılan, doğayı görünür kılmak için uğraşan Land Art, 1960'lardan 1980'lere kadar etkili olmuştur.

1960'lar ve sonrasında önemli bir hareketi olan Çevrecilik; insan türünün ekonomik kalkınmaya öncelik verdiğine, ekosistemin ve doğal kaynakların istismar ve ihlalini nasıl göz ardı ettiğine işaret etmiştir. Çevreci sanatçılardan oluşan yeni kuşak; doğayı tasvir etmek yerine çevre için derinlemesine düşünerek, farkındalık, yakınlık ve saygı temelinde doğayı yorumlamışlardır. Bu toplumsal çevreci hareket, dünyayı kapsayıcı bir sistem olarak yalnızca insanın değil, hayvan, böcek, ağaç, dağ ve ırmakların dahi ifade hakkına sahip olduklarına inanan, çevreye duyarlı bir kültürün ve sanat formlarının serpilmesinde etkili olmuştur (Bafra ve Comombo, 2016, s17).

3. Yeryüzü Sanatçıları İle Başlayan Çevresel Farkındalık

Dönemin sanatçıları, çevreye olan duyarlılıklarını ya da düşüncelerinin izini yer yüzeyinde yeni biçimler oluşturarak toprağa bırakmışlardır. Micheal Heizer'in toprağı yeniden biçimlendirdiğı "Çifte Negatif" ve "Yarık" çalışmaları, Dennis Oppenheim'in 'toprağın mevsime ve iklime bağılı değişimi' üzerine yaptığı çalışmalar, Richard Long ve Hamish Fulton'un yürüyerek 'manzarada bıraktıkları ayak izleri', Christo'nun doğayı daha görünür kılmak için paketlemesi, Robert Smitson'un fırça yerine buldozeri kullanarak doğayı biçimlendirmesi, doğa tutkunu Andy Goldsworthy ve David Nash'in doğal malzemeleri sanat yapıtına dönüştürmesi, Hans Haack ve Joseph Beuys'un aktivist bir yaklaşımla ortaya koyduğu çalışmalar yeryüzü sanatının (Land Art) gelişmesini sağlamıştır (Wallis ve Kastner, 1998, s.20-40).

Görsel 3. Üst sıra soldan sağa doğru Micheal Heizer, Dennis Oppenheim, Hamish Fulton'ın çalışmaları. Alt sıra soldan sağa doğru Robert Smitson, Andy Goldsworthy, Christo and Jeanne-Claude.

(<https://www.pinterest.co.uk/>, <https://www.wikiart.org/en/dennis-oppenheim/annual-rings-1968>, <https://www.zinzin.com>, <https://www.tate.org.uk>, <https://www.boredpanda.com/>, <https://theartstack.com>, Erişim Tarihi: 2.6.2018)

'Seyredilen sanat' olmaktan çıkarak 'deneyimlenen sanat' haline gelen Land Art, insanın kendi özü olan doğa ile buluşması bakımından da diğer sanat hareketlerinden farklılık göstermektedir. Mekânın sanatla ilişkisi bakımından Land Art; Fluxus, Performance Art, Process Art ile benzerlik göstermektedir. Land Art, sanatın sıradan nesnelerin işlev ve statüsünü değiştirerek ve geleneksel sergileme alanlarının dışına çıkarak doğada insanın konumunu da sorgulamıştır.

Amerikan Minimalizmden ve Kavramsal Sanattan etkilenecek 'non-art' ya da 'anti-art' hareketi içinde bulunan Land-Art, mekânda biçimlerin çevreyle ilişkisini sorgulamıştır. Düşüncenin temel alındığı, eyleme döküldüğü mekânlar arasında ova, nehir, deniz, gökyüzü gibi doğanın içinde yapılan büyük ölçekli yerleştirmeler, sanatın ölçeğinin genişlemesine neden olmuştur. Robert Smithson'un, 1970 yılında ABD'nin Utah eyaletinde taş, toprak ve tuz kristalleri ile Büyük Tuz Gölü'nde Spiral Jetty, "Sarmal Dalgakıran" adlı devasa bir çalışma yapmıştır. Smitson'un çalışmasındaki sarmal biçimin, bir zamanlar petrol çıkarmak için kullanılan gölün merkezinde bulunduğu söylenen efsanevi burgaca gönderme yaptığı bilinmektedir. Doğal yaşamın yaşam-ölüm döngüsünün bir görsel yansıması olan Sarmal Dalgakıran, doğal değişimlere bağlı olarak süreç içinde su altında kalmış, 2000'li yıllarda su yüzeyinde görülmüştür. Sarmal Dalgakıran, zamanla değişime ve başkalaşıma uğraması sonucu insanın doğayla olan ilişkisine dikkat çekmektedir (Antmen, 2008, s.251-252).

Görsel 4. Robert Smithson, (1970), Sarmal Dalgakıran, 'Spiral Jetty', Büyük Tuz Gölü, Utah
(<https://www.khanacademy.org>, Erişim Tarihi: 09.11.2017)

Yılmaz (2013, s.311)'a göre Smithson'un sanatı sorgulaması, doğal kirlenmeye karşı tutumuyla bağlantılı bir şekilde gelişmiştir. Öteki canlıların aksine, insanoğlunun doğaya etkisi kalıcı olmuştur. Bu durum, inşa ettiği binalar ve modern teknolojiyle birlikte çok daha tehlikeli bir boyut kazanmıştır. Smithson'a göre, sanat insan duyarlılığını çevre lehine harekete geçirmek için kullanılmalıydı. Bu bağlamda, Spiral Jetty'nin de insanoğlunun doğaya bıraktığı izi sorgulayan ve tuz gölünde kimyasal başkalaşıma uğrayarak değişen ve zamanla kaybolan çarpıcı bir çalışma olduğu söylenebilir. Sarmal Dalgakıran, yok olan bir sürü şeyin bir zamanlar var olduğu gerçekliğini de ortaya koymaktadır.

Smithson gibi birçok yeryüzü sanatçısı da mekânın kendisini doğrudan sanat nesnesi olarak kullanmıştır. Mekânın nesne olarak sergilenmesinin altında, sanatçının düşüncesi yatmaktadır. Beuys'un "aslolan düşüncedir" ifadesi ile İspanyol sanatçı Alica Framis'in "sanat her yerde olabilir, olayı gerçek kılan mekân değil, mekânı yaratan olaydır" ifadesi bu görüşü desteklemektedir (Oliveria ve diğ, 2003, s.116'dan aktaran Kınam, 2010, s.39-40). Yılmaz (2013, s.343-344), Beuys'un her insanın sanatçı, Duchamp ise her nesnenin sanat eseri olabileceğini ileri sürmüştür. Beuys'e göre sanat, insan düşüncesi ve eylemlerinin bütünüdür. Çağın toplumsal ve siyasal kısıtlamalarına karşı yaratıcı eylemde bulunması gerektiğini savunan Beuys, deneyimlerini simgesel nesnelere yaratarak ve performanslar gerçekleştirerek görünür kılmıştır. II. Dünya Savaşı'nda hava kuvvetlerine katılan Beuys'un, Kırım üzerinde düşen uçağından Tatar köylüleri tarafından kurtarılmasında yaşadığı deneyimler "Keçe Elbise (askıda asılı, keçeden yapılmış bir pantolon ceket takım)", İçyağı Köşesi (bir köşede yığılı olarak erimeye bırakılan içyağı) adlı çalışmalarının ortaya çıkarmasını tetiklemiştir. Beuys'un deneyimlerini simgeleştirdiği çalışmalarının bazılarının doğanın insan üzerindeki olumlu ve iyileştirmedeki gücünü vurguladığı söylenebilir. Beuys bir sanat eserinin estetik değerlerinin yanında düşünce, iddia, tez, isyan, sorgulama formları olması gerektiğine inanmıştır. Bir taşın yontularak bir heykelin ortaya çıkışı ile toplumunda sanatla yontarak iyileşebileceğini ileri sürmüştür (Sönmez ve diğerleri, 2014).

Bu bağlamda Beuys'un bu görüşünü vurgulayan örnek çalışmaları arasında, beş yılda bir yapılan çağdaş sanat etkinliği olan Uluslararası 7. Documenta'da yer alan 7000 Eichen (7000 Meşe) adlı proje çalışmasıdır. Bu zamana, yıllara yayılan proje, ekolojisi bozulan Kassel şehri için tasarlanmıştır. Ekolojik sorunlara duyarlılığı artırmak için yapılan 7000 Meşe adlı proje, Beuys'un "Sosyal Heykel" kavramının en büyük örneği

uygulamasıdır. Ağaç; büyüyen, gelişen ve değişim halinde olan, zamana temellendirilmiş bir heykeldir. Projede Kassel halkının şehirde ağaç dikerek heykelin oluşumuna katılması amaçlanmıştır. Beuys 7000 Meşe ağacı projesiyle, şehrin farklı yerlerine dikilen fidanların yanına yerleştirilen durağan bazalt kütlelerin katılığıyla ekolojik dengenin, endüstriyel kirlenmeye başlayan tahrip olma sürecini göstermektedir (Sönmez ve diğerleri, 2014).

Görsel 5. Joseph Beuys, (1982), 7000 Oaks (7000 Meşe ağacı), Kassel.
(<https://dersbelgeligi.wordpress.com/>, Erişim Tarihi: 02.02.2018)

Uysal (2009, s.72 akt. Saygı, 2016)'a göre "Meşe ağacı, yaşamın kırılğanlığını ve insanla doğa arasındaki yararlı ilişkiyi ifade etmektedir". Saygı (2016, s.8), meşe ağaçlarının ekolojik bilinci artan bir şekilde geliştireceğini düşünen Beuys'un ağaç dikme eyleminin yaşamın, toplumun ve tüm ekolojik sistemin dönüşümünü vurgulayacağını ileri sürmüştü; 1981'de Beuys'un yayınladığı manifestosunu ekolojik krizi, geç kapitalizmin yaşadığı semptomlarından biri olarak işaret etmiştir.

Beuys, insanın doğayla ilişkisi üzerine şunları söylemiştir.

'Ben suçlu olduğumuzu söylüyorum. Dünyanın durumu insanlık suçudur ve bütün bu olaylara ben de dahilim. Fakat bununla birlikte bilinçteki tembelliğin üstesinden gelmeye çalışıyorum. Bunun için direncin ve yaratıcılığın güçlerini yeni gezegenler arası bir varoluş oluşturmak için harekete geçirmeye uğraşıyorum. Yalnızca yeryüzünde değil, gökyüzünde de.' Joseph Beuys (Beykal, 2005, s.71).

Beuys gibi çevresel farkındalık yaratmaya çalışan Tasarımcı John Bielenberg de küresel ısınma, tüketim, kaynakların yok olması, savaşlar, yoksulluk ve hastalıkların başlıca sebebinin "insan" olduğunu; bunları olumluya dönüştürecek olanın da yine kendisi olduğunu ileri sürmüştür (Simmons, 2011, s.4-6).

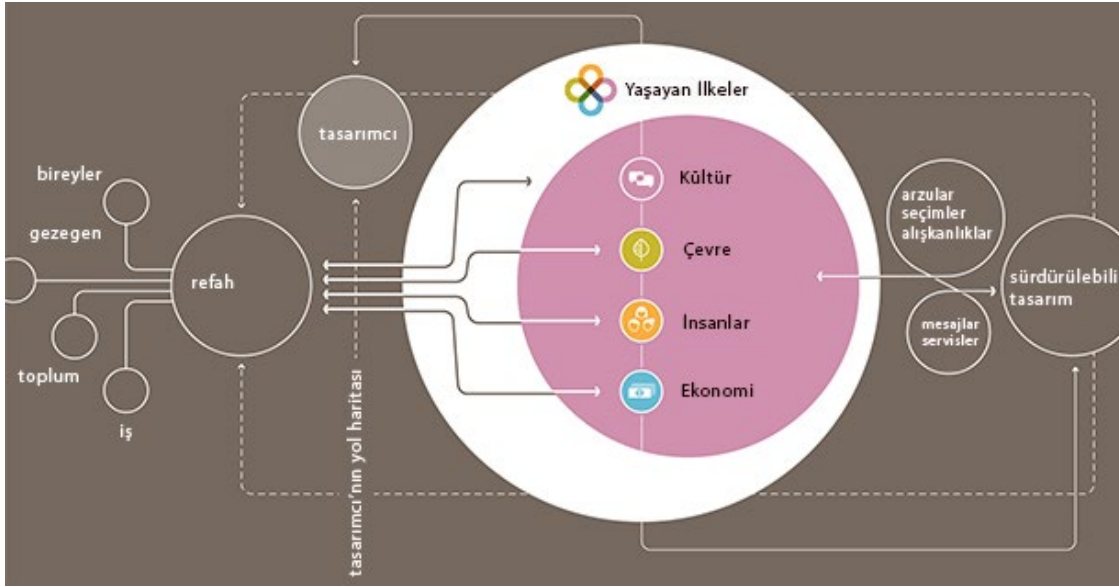
4. Sürdürülebilirlik ve Grafik Tasarım

Çevresel ya da ekolojik konularda artan farkındalık, 1970'lerde "çevresel tasarım", 1980'lerde "yeşil tasarım", 1990'larda "ekolojik tasarım", 1987'de yayınlanan Brundtland Raporu'nda "Sürdürülebilirlik" terimi doğrultusunda yeni bir boyut kazanmıştır. Günümüzde "Sürdürülebilirlik" kavramı ekonomiden politikaya, tasarımdan mimarlığa, turizm'den tarıma kadar her disiplinde sıklıkla kullanılan kavramlardan birisi haline gelmiştir. Sürdürülebilirlik çevresel, kültürel, ekonomik ve disiplinler arası bir kavramdır. Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu tarafından yayınlanan rapora göre sürdürülebilirlik; mevcut kuşakların ihtiyaçlarını, gelecek kuşakların kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmelerini riske atmadan temin eden kalkınma anlamında bir terim olarak önerilmiştir (Bafra ve Comombo, 2016, s.17). Sürdürülebilirliğin, çevreye ya da ekolojiye verilen zararı en aza indirmek için alınacak önlemler ya da çalışmaların bütünü olduğu söylenebilir.

Sürdürülebilirliğin sosyal sorumlulukla dolaylı bir ilişkisi bulunmaktadır. Geçmişten günümüze toplumu tüketime yönlendiren grafik tasarımın topluma karşı artık yeni sorumlulukları bulunmaktadır. Grafik tasarım, 1980 sonrası gözle görünmeye başlayan çevresel sorunlara, hastalıklara, nesli tükenen hayvanlara, paylaşımın adil olmamasına ve yitirilen toplumsal değerlere karşı sorunu ortaya koyan ve görsel çözüm yolları arayan bir yaklaşım benimsemeye başlamıştır. Bu doğrultuda AİDA – American Institute of Graphic Arts (Amerika Tasarım Enstitüsü), Sürdürülebilir Tasarım Merkezi 2009 yılında Memphis şehrinde tasarım konferansında Sürdürülebilir Tasarım için 'Livingprinciples' adını verdiği tasarım için Yaşayan İlkeler'i yayınlamıştır. Yaşayan İlkelerin çerçevesi, tasarım topluluğundaki işbirlikçilerden Gaby Brink, Nathalie Destandau ve Phil Hamlett tarafından tasarlanmış ve yaratılmıştır. Yaşayan İlkeler (Living principles) olumlu kültürel değişimi sağlamak için bir katalizör niteliğindedir. İlkeler; çevre, insan, ekonomi ve kültür gibi dört sürdürülebilirlik akışını entegre eden uygulanabilir, sürdürülebilir tasarım için bir yol haritası ve referans noktasıdır. Yaşayan tasarım ilkeleri sadece tasarımcılar için değil iş adamları ve eğitimciler için de her geçen gün her karara rehberlik etmek için hazırlanmıştır. Yaşayan İlkeler kapsamında AIGA'nın websitesinde A'dan Z'ye sürdürülebilir tasarım sözlüğü de hazırlanmıştır. Bunların yanında AIGA'nın "Design for Good", "İyilik için Tasarım" adlı karmaşık toplumsal sorunları bulmak ve çözüm önerileriyle farkındalık yaratarak sosyal değişimi getirmek için bir girişimi bulunmaktadır. AIGA Design for Good, tasarımcıların uygulamalarını geliştirmelerine, ağlarını genişleterek dünyaya ve topluma fayda sağlamalarına olanak sağlayan bir tasarım platformudur. AIGA Design for Good platformu; Demokrasi İçin Tasarım Programı, oy ve oy pusulasına ve çeşitlilik kaynaştırma rehber kitabına, Kadın Liderliği ise Cinsiyet Eşitliği Araç Seti'ne ve yeniden konumlandırılan Topluluklar için Tasarım ise yerel kar amacı gütmeyen kuruluşlarla ortaklıklara ve gençlik geliştirme programlarına ilişkin çalışmalara odaklanmıştır.¹¹

¹¹ <https://www.aiga.org/design-for-good/> Erişim Tarihi: 10.01.2018

Sürdürülebilir ve iyilik için tasarımda, küçük eylemlerin doğurabileceği sonuçları düşünülerek tasarım yapılması gerekmektedir. Gezegen kendi başına var olabilmektedir fakat insanoğlu doğa olmadan yaşamını sürdüremez. Sürdürülebilir tasarım, eylemlerin çevreye olan etkisini düşünerek hareket edilmesi gerektiğini ileri sürer. Sürdürülebilir bir yaşam için tasarımın, toplum üzerinde bir konu hakkında farkındalık kazandırıcı, eylemleri değişim için düzenleyici güçlü bir etkisi bulunmaktadır. Aşağıdaki grafik şemayı AIGA, sürdürülebilir tasarımın projelerde kullanılmak üzere bir yol haritası olarak tasarlamıştır. Bunlar, tasarımcıların ve müşterilerinin sürdürülebilir çözümlere kapsamlı görüş ve iyimser yaklaşımda bulunmalarına yardımcı olmak içindir.

Görsel 6: AIGA, Design for Good Yaşayan İlkeler grafiği (<https://www.aiga.org/>, Erişim Tarihi: 07.10.2017)

Grafik tasarım, bir sorunu ya da problemi görsel olarak çözmek için çeşitli yöntemler kullanmaktadır. Bu bazen, propaganda afişlerinde olduğu gibi toplumu bir inanç doğrultusunda yönlendirmek, toplumsal, çevresel bir sorun hakkında bilgi verme ve farkındalık yaratma ya da bir ürünü pazarlama olabilmektedir. Sürdürülebilirlik kapsamında tasarım, artık tüketime insanı yönleltmek yerine olanları çevreye zarar vermeden kullanmaya, çevresel, toplumsal konular hakkında farkındalık yaratmaya ve eylemleri değiştirmeye yönelik ilkeler benimsemelidir.

Mark Randall, tasarımcıların toplumla tasarımı iyi bir amaç doğrultusunda bütünleştirebilmek için yapılması gerekenleri ve tasarım düşüncesinin etkili olabileceği alanları şu şekilde belirtmiştir.¹²

İyilik için Tasarım'da Sorumluluk Seviyeleri

- Tasarım becerileri olan bir grup kurmak ve proje başlatmak

¹² <https://www.aiga.org/design-for-good/> Erişim Tarihi: 10.01.2018

- Tasarım düşüncesini kolaylaştırmak
- Kar amacı gütmeyen ve sosyal olarak bağlı bir işletme kurmak
- Bir harekete ilham vermek

İyilik için Tasarımcılar;

- Sosyal medya aracılığıyla gözlem yapılması ve etkileşime girilmesi
- Sosyal nedenlerin araştırması ve savunulması
- Bir organizasyona para veya mal bağışlanması
- Yerel bir organizasyona veya topluluğa gönüllü zaman ayrılması
- Yerel bir kar amacı gütmeyen kuruluş için bağış toplama etkinliği oluşturması

Tasarım düşüncesinin etkili olabileceği alanlar;

- Aile içi şiddet
- Gıda çölü ve kaliteli beslenmeye erişim
- Mutenalaşma
- Evsizlik
- Göç
- Yoksulluk
- Halk Sağlığı
- Irk ve cinsiyet eşitliği
- Geri dönüşüm ve koruma
- Sanatçılara destek
- Gaziler meselesi
- Seçmen kaydı ve katılımı
- Su ulaşımı ve güvenliği
- Karşılaşılamayan açıklık, savunma veya ses gerektiren herhangi bir gerçeklik

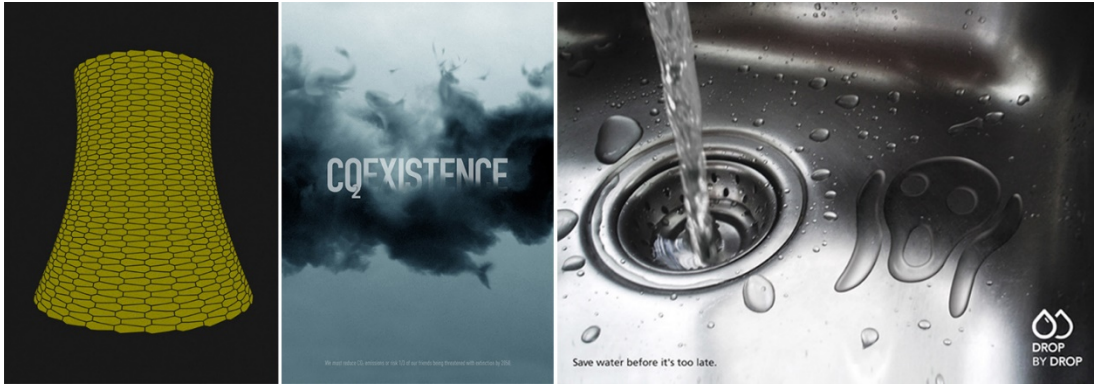

Görsel 7: Çevresel sorunlara değinen afiş tasarımları (<https://www.pinterest.com>, Erişim Tarihi: 09.02.2018)

Yukarıda yer alan konular kapsamında Good 50x70, Design for Tomorrow, Posterheroes vs. gibi çeşitli tasarım platformları afiş yarışmaları düzenleyerek tasarımcıları bu sorunlara ilişkin çözüm yolları üretmeye teşvik etmektedir. Görsel 7'de yer alan afişler küresel ısınma, hava kirliliği ve su üzerine farkındalık yaratmak amacıyla hazırlanmış tasarımlardır.

Grafik tasarım ve görsel iletişim tasarımının sosyal, kültürel ve çevresel konularda

toplumu eğitici, yönlendirici çok önemli bir gücü bulunmaktadır. Küresel çevre sorunları kapsamında toplumun bilinçlendirilmesinde afiş ve billboard tasarımlarının ve kamu spotlarının önemli bir yeri bulunmaktadır. Örnek olarak Selçuk Özış'in Poster for Tomorrow, Mut Zur Wut 2015, Good 50x70 gibi birçok tasarım yarışmasında derece alan sosyal konularda hazırladığı afiş tasarımları, çevre konusunda farkındalık kazandırmaktadır. Görsel 8'de yer alan sol tarafta yer alan Mut Zur Wut 2015 poster yarışmasında sergilenen "Coffins" isimli afişi, termik santrallerin ölümcül yansımasına göndermek yapmaktadır. 9.Uluslararası Eco-poster Trienali, "the 4th Block" adlı etkinlikte 2015 yılında sergilenen "Co2existence" ve "Save water before it's too late" canlıların yaşamın devamını ve su kaynaklarının azalmasını sorgulamaktadır.

Görsel 8: Selçuk Özış'in Çevresel sorunlara değinen derece kazanan afiş tasarımları
(<https://selcukozis.myportfolio.com/>)

Çevre konusunda değerli çalışmalar yapan, WWF ve Surfrider gibi sivil toplum kuruluşlarının da tüm canlıları tehdit eden denizlerdeki kirlenmeye ilişkin bilinç oluşturucu tasarım çalışmaları bulunmaktadır. Örnek olarak; Görsel 9'da sağ taraftaki plastikle hazırlanmış suşi imgesini "Okyanusa giden sana gelir" (What goes in the ocean goes in you) sloganı desteklemektedir. Buna benzer olarak, sol taraftaki metal içecek kapakları ve kirli midye kabuklarından oluşan yemek tabağının sağ altında "Ne ekersen onu biçersin. Denizi temiz tut" (What goes around comes around. Keep the sea clean) başlıklı sloganı, okyanus ve denizlerde yaratılan kirliliğe çarpıcı bir görsel ile dikkat çekmektedir. Ortada yer alan afiş ise WWF'nin hazırladığı deniz altında plastik torba ile biçimlendirilmiş Vatoz Balığı plastik kirliliğinin her yıl 100.000 deniz canlısını öldürdüğünü vurgulamaktadır.

Görsel 9. Okyanus ve denizlerdeki plastik ve toksit kirlenme konusunda farkındalık yaratmayı amaçlayan afiş tasarımlarından örnekler (<https://blazepress.com/>, <https://tr.pinterest.com/>, Erişim Tarihi: 15.03.2018)

Tasarımda çevre kapsamında diğer önemli bir konu da metin ve görsel donelerin yer aldığı tasarımın basımında kullanılan mürekkebin kimyasal içeriğidir. Baskı için kullanılan mürekkebin çevreye zarar vermeyen, doğada çözülebilir nitelikte olması gerekmektedir. Ayrıca tasarım sürecinde harcanan enerji ve malzemeden de tasarruf edici stratejiler oluşturulması gerekmektedir. Bu, John Elkington'un 1994 senesinde ortaya attığı Üçlü Bilanço Sistemi (Triple Bottom Line) olarak adlandırılan; gezegeni, insanları ve işletme kârlılığını dikkate alan bir hesaplama yöntemini ve stratejisini benimsemesinde yatmaktadır (Dokuzlar, 2015, s. 69).

Sürdürülebilir kalkınma açısından tasarım ile ilgili çok önemli bir unsur da geri dönüşümdür. Geri dönüşüm, kullanım dışı kalan atık malzemelerin çeşitli yöntemler ile hammadde olarak tekrar imalat süreçlerine kazandırılmasıdır. Tüketilen maddelerin yeniden geri dönüşüm halkası içine katılabilmesi, hammadde ihtiyacını azaltır. Böylelikle çevreye verilen zarar en aza indirgenerek doğal kaynaklar korunur ve enerji tasarrufunda kazanımlar sağlanmış olur.

Geri dönüştürülebilir atıkların üzerinde, sahip olduğu özellikler ve geri kazanılabileceği hakkında sembol ve kodlar bulunmaktadır. Yazılı ya da görsel dilin parçası olan semboller, görsel okumada ve algılamada son derece önemli tasarım öğeleridir. Evrensel bir dil olan sembollerin, toplumu yönlendirmede, bilgilendirmede ve farkındalık sağlamada önemli bir rolü bulunmaktadır. Uçar (2004, s.31-33)'a göre semboller ve işaretler çevrenin anlaşılmasında, nesnelerin belirli bir amaç doğrultusunda kullanılmasında, toplumsal ilişkilerin düzenlenmesinde önemli bir yere sahiptir. Semboller, işaretlere göre daha yoğun ve derin bir anlam ve içerik zenginliğe sahip olup, arkalarında bir öykü barındırmaktadırlar. İşaretler bir durumu, eylemi ya da olayı işaret eder ve yaygın ve etkin iletişimi hedefler. Semboller, izleyicinin niteliğine, bilgi ve kültürüne, deneyimlerine ve algı gücüne göre şekillenmektedir. Günümüz dünyası işaretler ve sembollerle donatılmış olup, bunlar yaşamın her alanında yer almaktadırlar.

Görsel 10: Portekiz, Polytechnic of Leiria Üniversitesi, Sanat ve Tasarım Fakültesi'ndeki geri dönüşüm çöp tenekeleri ve info grafikler (Sol ve sağ üstteki görseller), sol alt taraftaki görsel, geri dönüşüm sembolleri ve sağ alt taraftaki görsel Amsterdam'da kullanılan geri dönüşüm çöp tenekeleridir. Kınam, 2015 fotoğraf arşivi).

Görsel 10'da yer alan görselde geri dönüşüm sembolleri ve geri kazanım için ayrıştırılan farklı çöp kutuları yer almaktadır. Sol üst tarafta yer alan sarı, mavi ve yeşil renkler ile ayrıştırılan geri kazanım çöp bidonları Portekiz'in Caldas de Rainha şehrindeki Sanat ve Tasarım Fakültesi'nde ambalaj, kâğıt ve camı geri kazanmak için kullanılmaktadır. Fakültenin ana giriş kapılarında cam bölümlerde sembollerle hazırlanmış "Be creative save" (yaratıcı ol, koru) ifadesi geri kazanıma ilişkin hatırlatma yapmaktadır. Sol alt tarafta, birbirinden farklı geri dönüşüme ilişkin sembolere yer verilmiştir. Bu işaretlerin ve sembollerin anlamlarının toplum tarafından öğrenilmesi yerel kuruluşlarca bilgilendirme tasarımları yapılması gerekmektedir. Ülkemizde ayrıştırmalı çöp kutuları her şehirde yaygın olarak henüz kullanılmamaktadır. Kaynakların korunması ve hammadde kazanımı için geri dönüşümün ve sembollerin kullanımının yaygınlaştırılarak kullanılması gerekmektedir. Semboller, evrensel bir görsel dildir. Sürdürülebilir eylemlerin öğrenilmesinde, alışkanlıkların düzenlenmesinde sembollerin kaçınılmaz bir rolü ve etkisi bulunmaktadır.

5. Sonuç ve Önerileri

İnsanoğlu seçimleri ve eylemleri sonucu dünyanın ekosisteminin dengesini değiştirmiş, bu nedenle toprak, hava ve yeraltı suları kirlenmiştir. Kaynaklar, kendini yenileyebilme hızından önce tüketilmekte, küresel çevre felaketlerine, hastalıklara ve hayvanların yaşamlarını ve habitatlarını yitirmelerine neden olmaktadır. İnsanın yaptığı tüm seçimler, zincirleme bir eylem olarak birbirini tetiklemektedir. Yapılan eylemler yine insanın kendisine olumsuz olarak dönmektedir.

Her yıl denizlere atılan 8 milyon ton fosil plastik atığın ve sanayi kuruluşları tarafından denizlere ve nehirlere atılan kimyasallar nedeniyle deniz ve okyanusların ekosistemi bozulmuştur. Küresel ısınma sonucu buzullar hızla erimektedir. Eriyen buzullar kıyı şehirlerini su altında bırakmakta ve yaşamı tehdit etmektedir. Bunun yanında en büyük

çevre felaketlerinin başında olan okyanuslara, nehirlere karışan plastik atıkları yemek olarak algılayan balık ve deniz canlıları her geçen gün hayatlarını kaybetmekte ve biyolojik çeşitlilik her geçen gün azalmaktadır. Dolayısıyla deniz canlılarını tüketen insanlar da mikroplastik tüketmeye başlamışlardır.

Tasarımcıların ana malzemesi olan kâğıt, ormanların tüketilmesine, hava ve su kirliliğine neden olmakta, çevre ve insan sağlığına da zarar vermektedir. Aynı şekilde tüketilen her unsur etten süte, mobilyadan giysiye, arabadan eve kadar enerji ve kaynak gerektirmektedir. Kaynaklar sonsuz değildir ve bilinçli şekilde kullanılması gerekmektedir. Dünyada herkesi besleyecek oranda kaynak bulunmaktadır. Çağımızın küresel sorunu, kaynakların eşit ve adil dağıtılmaması ve alım gücü yüksek insanların kaynakları ihtiyacından fazla tüketmesi ve paylaşmama eğilimleridir. Bunları düzeltecek yine insanoğlunun kendisidir. Sağlıklı temiz yarınlar için insanoğlunun alışkanlıklarını ve eylemlerini ekosistemi koruyucu ve bütünsel bir anlayışla düzenlemesi gerekmektedir.

Bu doğrultuda; bir tasarımcının malzeme seçimini ve enerji kullanım biçimini, doğaya ve canlılara zarar vermeyecek şekilde düşünerek tasarım yapması önerilmektedir. Çok fazla renk içeren tasarımlarından kaçınılmalı, konuyu anlatacak en yalın renkler seçilmelidir. Sürdürülebilir bir gelecek için yalınlaşmak gerekmektedir. Geleceğin tasarlanmasında, çevre dostu malzeme seçilmesi, tasarım sürecinin ve baskı üretiminin sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yürütülmesinde yatmaktadır. Bir malın üretim sürecinden tüketimine ve işlevsiz hale gelene kadar sarf edilecek enerjinin çevreye etkisinin saptanarak tasarlanması gerekmektedir. Dolayısıyla ürünün tasarım sürecinde doğada çözülebilen, geri dönüşüme uygun içerikli çevre dostu malzemelerin kullanılmasına dikkat edilmesi gerekmektedir.

Bir grafik tasarımcının sürdürülebilir tasarım anlayışında; daha az ambalaj kullanmaya yönelik tasarım anlayışını, daha küçük formatlarda yayın yapılmasını, daha az renk kullanılmasını benimsemesi gerekmektedir. Tasarımcı, çevre dostu malzemeler, sebze mürekkebi ve geri dönüşümlü kâğıt kullanmalı ve müşteriyi çevre dostu malzemeler konusunda bilgilendirmeli ve yönlendirmelidir. Bunların yanında tasarımcı; etik ilkeleri de benimsemeli, neleri yapabileceğini ya da yapamayacağını bilebilmeli, müşteri, proje ve takım arkadaşlarını inançları doğrultusunda yönlendirebilmelidir. Bunların yanında bir grafik tasarımcının Mimar Mies van der Rohe'ın "Less Is More", azın çok şey anlatabileceği görüşü ve sürdürülebilirliğin manifestosunu yazan Schwarz ve Elffers'in "Do More With Less" azla daha fazla şey yapabilme felsefesini benimsemesi gerekmektedir.

Grafik Tasarım, çevreci bir sosyal sorumluluk anlayışına sahip olmalı ve insanları aşırı tüketime özendirmemelidir. Sürdürülebilir bir kalkınma için grafik tasarım, tasarım sürecinde alınan kararların çevreye olan etkilerini en aza indirgeyici çevreci bir felsefe ve etik kurallar benimsemelidir. Reklam tasarımlarının insanları sürekli tüketime yönlentici içeriklerinin çevreye duyarlı bir tavırla düzenlenmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra tasarrufa, yenilenebilir enerji kaynaklarına ve tüketim malzemelerinin geri dönüşüme yönelik bilgilendirme tasarımları hazırlamalıdır. Sonuç olarak; tüm canlılar için yaşanabilir bir dünyanın yarınlara kalabilmesi için Grafik tasarımın çevreci, ekosisteme duyarlı; Üçlü Bilanço Sistemi olarak adlandırılan gezegeni, insanları, işletme kârlılığını dikkate alan bir hesaplama yöntemini ve stratejisini benimsemesi gerekmektedir. Yeni nesil tasarımcıların bu doğrultuda eğitim kurumlarında yetiştirilmesi ve ders müfredatlarının sürdürülebilirlik kavramı temel alınarak ve etik kuralların da oluşturularak düzenlenmesi öngörülmektedir.

Sonuç olarak; sağlıklı ve mutlu bir geleceğin tasarlanmasında insanoğlunun eylemlerinde, ekolojik düzeni koruyucu, sürdürülebilir ilkeleri benimseyici bir felsefe benimsemelidir. Temiz toprak, temiz hava ve temiz su olmadan yaşam sürdürülebilirliğini koruyamamaktadır. İnsanın yaşamını sürdürebilmesi için sağlıklı bir çevreye ihtiyacı bulunmaktadır. Bunu koruyacak olan da insanın kendisidir. Çevreye zarar verici alışkanlıklarını düzenlemesi ve karbon salınımını düşürücü eylemleri kazanması gerekmektedir. Tema Başkanı Hayrettin Karaca'nın "bir, çok büyük bir sayıdır çünkü bir olmadan iki olmaz" sözü insanın tek başına değişimi getirebilecek gücünü hatırlatmaktadır.

Kaynakça

- Antmen A. (2008). *20. Yüzyılda Batı Sanatında Akımlar*. İstanbul: Sel Yayıncılık.
- AIGA, (t.y). Design for Good, Erişim: 10.01.2018, <https://www.aiga.org/design-for-good>
- Beykal, C. (2005). *Aslolan Çizgidir*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bafra, Ç., Comombo, P. (2016). *Yok Olmadan. Doğa ve Sürdürülebilirlik Üzerine Bir Sergi*. İstanbul: İstanbul Modern. (13 Ocak-5 Haziran 2016).
- Block, A. (2013). *İklim Sorunu Geri Dönülemez Noktada mı?* Greenpeace Bülteni, 62, 6.
- Oliveira N., Oxley N. ve Micheal P, (2003). *Installation Art in the New Millenium*, London: Thames and Hudson Ltd.
- Deniz Haber Ajansı. (16.11.2016). Deniz mahsulü diye plastik yiyoruz, Erişim: 15.02.2018, <http://www.denizhaber.com.tr/deniz-mahsulu-diye-plastik-yiyoruz-haber-70923.htm>
- Dokuzlar, K, B. (2015). *Sosyal Sorumluluk Projesi olarak Grafik Tasarım ve Belgeleme*. Sanatta Yeterlik Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Gezenimiz. (2015). Türkiye su fakiri olma yolunda ilerliyor, Erişim:02.02.2018, <http://www.gezenimiz.com/NewsDetail.asp?idHaber=7588&KategoriAdi=Su/Deniz/G%F6I%20Kirlili%F0i>
- Heal. (2015). Türkiye'de Hava Kirliliği ve Sağlık Gerçekler, Veriler ve Öneriler, Erişim: 18.02.2018, http://env-health.org/IMG/pdf/150220_factsheet_air_and_health_turkey_tr_final.pdf
- Heinberg, R. (2016). *Neden sürdürülebilirlik?* C. Kantarcı (Yay. haz.) Yok olmadan doğa ve sürdürülebilirlik üzerine bir sergi içinde (s. 27-36). İstanbul: İstanbul Modern
- Jedlička, W. (2010). *Sustainable Graphic Design*. Canada: John Wiley & Sons, Inc.
- Karami, A., Golieskardi, A., Choo, K, C., Larat, V., Galloway, S, T., Salamatina, B. (6.4.2017) The presence of microplastics in commercial salts from different countries, Erişim:02.02.2018, <https://www.nature.com/articles/srep46173>
- Kınam, B. (2010). *1980 sonrasında Enstalasyonun Yeri ve Önemi*. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

Küresel Isınma Nedir? Küresel Isınmanın Nedenleri ve Sonuçları Nelerdir?
<http://www.enerjibes.com/kuresel-isinma-nedir-kuresel-isinmanin-nedenleri/>
Erişim: 02.02.2018

National Geographic. (t.y). İklim Değişikliği ve Biz. Erişim: 19.10.2017,
<http://iklimdegisikligivebiz.com/iklimsel-gercekler/deniz-seviyesinin-yukselmesi>

Ntv. (2017). Küresel Isınmanın Acı Yüzü (Kutup ayıları ölüyor), Erişim: 22.01.2018,
https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/kuresel-isinmanin-aci-yuzu-kutup-ayilari-oluyor,6fBOMugK9UmxpTQrVQJRWQ/VGs1H0_qVkkOXZExkn_wQQ

Saygı, S. (2016). *Çağdaş Sanatta Doğa Algısı ve Ekolojik Farkındalık*. Marmara Üniversitesi Sanat - Tasarım Dergisi, 7, 7-13. Erişim: 17.09.20017,
<http://dergipark.gov.tr/marustd/issue/30399/328263>

Schwarz, M., Eiffers, J. (2010). *Sustainism is the New Modernism: A Cultural Manifesto for the Sustainist Era*. New York: Art Publishers, Thames & Hudson.

Simmons, C. (2011). *Just Design, Socially Conscious Design for Critical Causes*. Ohio: How Books Publication.

Sönmez, S. Y., Mumcu A., Aydın H., (2014). *Joseph Beuys ve 7000 Meşe*. Erişim: 02.02.2018. <https://dersbelgeligi.wordpress.com/hakkinda/yazilar/joseph-beuys-ve-7000-mese/>

Sputnik. (2017). Buzulların Erimesiyle insanlığın hiç tanımadığı virüs türleri ortaya çıkıyor. Erişim: 18.02.2018, <https://tr.sputniknews.com/cevre/201707271029447810-buzullarin-erimesi-insanligin-tanimadigi-virus-turleri/>

Toprak, D. (2006). *Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Çevre Politikaları ve Mali Araçlar*, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi, 4, 146-169.

Uçar, T. F. (2004). *Görsel İletişim ve Grafik Tasarım*. İstanbul: İnkılap Kitapevi.

Vardar, N. (19 Ekim 2017). Denizlerimizi plastiğe boğma, Erişim: 15.02.2018,
<http://www.greenpeace.org/turkey/tr/news/blog/mavi-gezegen/denizlerimizi-plastige-bogma-171019/blog/60501/>

Wallis, B., Kastner, J. (1998). *Land and Enviromental Art*. London: Phaidon Press Limited.

WWF. (8.08.2016). Dünya Limit Aşım Günü 8 Ağustos oldu, Erişim: 22.02.2018,
<http://www.wwf.org.tr/?5880>

Yeşil Aşk. (29.12.2013). Ekolojik Ayak İzi, Erişim: 22.02.2018,
<http://www.yesilaski.com/ekolojik-ayak-izi.html>

Yılmaz, M. (2013). *Modernden Postmoderne Sanat*. İstanbul: Ütopya Yayınları.

Görsel Kaynakçası

Görsel 1: Nesli tükenen Kutup ayıları. (2017). National Geographic fotoğrafçısı Paul Nicklen tarafından çekilmiştir. Erişim Tarihi: 22.01.2018,
https://www.ntv.com.tr/galeri/dunya/kuresel-isinmanin-aci-yuzu-kutup-ayilari-oluyor,6fBOMugK9UmxpTQrVQJRWQ/VGs1H0_qVkkOXZExkn_wQQ

Görsel 2: Plastiklerin ekosisteme ve canlı hayata verdiği zararlar. (2016).

Erişim Tarihi: 22.01.2018, <https://ofpof.com/saglik/deniz-kirliliginin-olumlerine-sebep-oldugu-canlilar>

Görsel 3: Üst sıra soldan sağa doğru Micheal Heizer, Dennis Oppenheim, Hamish Fulton'ın çalışmaları. Alt sıra soldan sağa doğru Robert Smitson, Andy Goldsworthy, Christo and Jeanne-Claude. Erişim Tarihi: 2.6.2018

<https://www.pinterest.co.uk/pin/669206825849325526/>

<https://www.wikiart.org/en/dennis-oppenheim/annual-rings-1968>,

<https://www.zinzin.com/observations/2012/hamish-fulton-fiercely-in-the-here-and-now-somewhere-else/>, <https://www.tate.org.uk/whats-on/tate-britain/exhibition/richard-long-heaven-and-earth/richard-long-heaven-and-earth-2>, <https://www.boredpanda.com/land-art>

[andygoldsworthy/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic](https://www.pinterest.co.uk/pin/andy-goldsworthy/?utm_source=google&utm_medium=organic&utm_campaign=organic), <https://theartstack.com/artist/christo-and-jeanne-claude/wrapped-trees/>,

Görsel 4: Robert Smitson. (1970) 'Spiral Jetty', Büyük Tuz Gölü, Utah. Gianfranco Gorgoni adlı fotoğrafçı tarafından çekilmiştir. Erişim Tarihi: 09.11.2017, <https://www.khanacademy.org/humanities/art-1010/minimalism-earthworks/a/smithsons-spiral-jetty>

Görsel 5: Joseph Beuys, (1982), 7000 Oaks (7000 Meşe ağacı), Kassel.

Erişim: 02.02.2018. <https://dersbelgeligi.wordpress.com/hakkinda/yazilar/joseph-beuys-ve-7000-mese/>

Görsel 6: AIGA, Design for Good, Yaşayan İlkeler Grafiği.

Erişim Tarihi: 07.10.2017, <https://www.aiga.org/aiga/content/why-design/living-principles/your-roadmap-for-sustainable-design/>

Görsel 7: Çevresel ve toplumsal sorunlara değinen afiş tasarımları.

Erişim Tarihi: 09.02.2018,

<https://www.pinterest.com/pin/45176802487165515/>

<https://www.pinterest.com/pin/385339311837452936/>

<https://www.pinterest.com/pin/322711129533430614/>

Görsel 8. Selçuk Öziş'in Çevresel sorunlara değinen derece kazanan afiş tasarımları.

Erişim Tarihi: 10.05.2018,

<https://selcukozis.myportfolio.com/>

Görsel 9: Okyanus ve denizlerdeki plastik ve toksit kirlenme konusunda farkındalık yaratmayı amaçlayan afiş tasarımlarından örnekler

Erişim Tarihi: 15.03.2018,

<https://blazepress.com/2015/07/33-shocking-adverts-that-will-make-you-stop-and-think-about-society/>

<https://tr.pinterest.com/pin/570338740280616137/>

<https://tr.pinterest.com/pin/179158891404576602/>

Görsel 10: Portekiz, Polytechnic of Leiria Üniversitesi, Sanat ve Tasarım

Fakültesi'ndeki geri dönüşüm çöp tenekeleri ve info grafikler (Sol ve sağ üstteki

görseller), sol alt taraftaki görsel, geri dönüşüm sembolleri ve sağ alt taraftaki görsel Amsterdam'da kullanılan geri dönüşüm çöp tenekeleridir. Kınam, 2015 fotoğraf arşivi).